

Ks. Przemysław Sawa*
WT UŚ, Katowice

SYNODALNOŚĆ KOŚCIOŁA W UJĘCIU PAPIEŻA FRANCISZKA

Franciszek ukazał synodalność jako sposób funkcjonowania Kościoła. Kluczem jest triada: komunია, uczestnictwo, misja, a metodologia sprowadza się do spotkania, słuchania i rozeznawania. Nie ma to nic wspólnego z parlamentaryzmem, negocjacją prawdy czy ograniczeniem wymiaru hierarchicznego. Synodalność to realizacja odpowiedzialności za wspólnotę. Jej źródłem jest *sensus fidei*, eklezjologia Ludu Bożego i komunii, działanie Ducha Świętego, różnorodność charyzmatów, idea współuczestnictwa, antropologia relacji, a kontekstem – zdolność Kościoła do ewangelizacji.

Papież Franciszek podczas obchodów Jubileuszu Synodu Biskupów stwierdził: „Droga synodalności jest tą, której Bóg oczekuje od Kościoła trzeciego tysiąclecia”¹. Ma to tym większe znaczenie, kiedy widzi się w synodalności konstytutywny wymiar Kościoła – „to, o co prosi nas Pan, w pewnym sensie jest już całkowicie zawarte w słowie «synod»”². To przecież *σὺν ὁδός* (*syn hodos*), czyli

* Ks. Przemysław Sawa – doktor teologii dogmatycznej, pracownik Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, kierownik Studiów Podyplomowych Teologii Duchowości. Zajmuje się współczesną duchowością, ekumenizmem, teologią nowej ewangelizacji; szczególnym obszarem badań jest teologia i duchowość ewangelikalna oraz eklezjologia papieża Franciszka. Zaangażowany w nową ewangelizację. Członek Polskiego Forum Chrześcijańskiego, Towarzystwa Teologów Dogmatyków w Polsce, Polskiego Stowarzyszenia Pastoralistów oraz Polskiego Towarzystwa Teologicznego. Członek redakcji czasopisma „Ecumeny & Law”. Duszpasterstwo: członek Rady Krajowej Szkół Ewangelizacji św. Andrzeja, mianowany przez papieża Franciszka misjonarzem miłosierdzia; e-mail: przemyslaw.sawa@us.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5634-3078>.

¹ Franciszek, *Discorso durante Commemorazione del 50° Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi* [dalej: DCom], Rzym, 17.10.2015.

² Tamże. Więcej o etymologii słowa „synod” zob. T. Nawracała, *Synodalność Kościoła w świetle nauczania papieża Franciszka: wyzwanie czy zagrożenie?*, w: *Teologia dogmatyczna. Kultura spotkania w ujęciu papieża Franciszka*, t. 15, red. P. Kiejkowski, Poznań 2000, s. 79–84.

wspólna droga, ścieżka, podróż, metoda, wyraża naturę Ludu Bożego. W taki sposób Dzieje Apostolskie ukazują wspólnotę ochrzczonych, określając ich jako „zwolenników tej drogi” (Dz 9,2), „drogę Pana” (Dz 19,23), „drogę” (Dz 22,4; 24,14.22). Nie chodzi więc najpierw o zgromadzenie w jednym miejscu jakichś ciał przywódczych czy rozeznających, ale o wspólne kroczenie wierzących, co staje się najpiękniejszym doświadczeniem dla ludu Bożego³. W ten sposób realizuje się Kościół – Ἐκκλησία γὰρ συστήματος καὶ συνόδου ἐστὶν ὄνομα (Kościół symbolem wspólnej drogi)⁴. Dlatego rzeczywistość synodalna sięga pierwszych wieków chrześcijaństwa, a przejawiała się w powoływaniu zgromadzeń diecezjalnych, prowincjonalnych, regionalnych, a z czasem patriarchalnych czy powszechnych. Były to przede wszystkim spotkania biskupów, ale uczestniczyli w nich również przedstawiciele niższego duchowieństwa, mnichów i świeckich. Z czasem właśnie takie zgromadzenia określano mianem *synodos*. Były zwoływane dla rozeznania spraw doktrynalnych, liturgicznych, dyscyplinarnych⁵. W ten sposób ukształtowała się terminologia: „synod” czy „sobór” (*concilium*), „synodalny”⁶.

Obecnie używa się również terminu „synodalność” na oznaczenie sposobu funkcjonowania Kościoła. Jednocześnie współczesny kontekst domaga się ponownego zdefiniowania owej wspólnej drogi, wpisującej się we wspólnotowy charakter chrześcijaństwa. Na ten aspekt natury Kościoła i jego struktury zwrócił uwagę Franciszek, zapraszając cały Kościół do refleksji nad synodalnością, a potem do wyrażnie synodalnego sposobu funkcjonowania. Nie można jednak pozo-

³ Franciszek, *Discorso durante incontro con il clero, persone di vita consacrata e membri di consigli pastorali* [dalej: DAs], Asyż, 4.10.2013.

⁴ Jan Chryzostom, *Expositiones in Psalmos*, 55.493; zob. H. Vlachos, Ἐκκλησία συστήματος καὶ συνόδου ἐστὶν ὄνομα, https://imlarris.gr/wp-content/uploads/2020/06/ap3_naupaktou.pdf [dostęp: 5.10.2023].

⁵ „W określonych miejscach odbywają się zgromadzenia wszystkich Kościołów, na których [...] roztrząsa się poważne problemy, ale także otacza się wielką ciężką przedstawiciele wszelkiego imienia chrześcijan. Jakże godne jest, iż ludzie w imię wiary zewsząd gromadzą się wokół Chrystusa [...]” (Tertulian, *O poście przeciw psychikom*, 13,6–7, przeł. E. Stanula, w: Tertulian, *Wybór pism III*, Warszawa 2007, s. 192). Tertulian używa łacińskiego terminu *concilium*. Nie precyzuje również specyfiki owych zgromadzeń, m.in. co do uczestników czy sposobów procedowania spraw. Niemniej jest ważnym świadectwem synodalności w Kościele zachodnim III wieku jako zakorzenionej praktyki. Zob. A. Żurek, *Synody wczesnochrześcijańskie*, w: *Synody diecezji tarnowskiej*, t. 7, red. A. Żurek, J. Soprych, Kraków 2017, s. 31–46.

⁶ Warto zaznaczyć, że ściśle rozróżnienie pomiędzy „synodem” a „soborem” w terminologii katolickiej zaczęło funkcjonować dopiero po Soborze Watykańskim II, choć i nadal używano dwa terminy na oznaczenie różnych zgromadzeń. W *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1983 r. w polskiej wersji wybrzmiewa „sobór powszechny” i „synod” (plenarny, prowincjalny). Jednak w oryginale łacińskim na oznaczenie synodu użyto terminu *concilium plenarium* czy *concilium provinciale* (kan. 439 § 1; kan. 440 § 1). Wobec tego trzeba zaznaczyć, że konieczne jest dookreślanie terminów przez odpowiednie przymiotniki: „powszechny”, „prowincjalny”, „diecezjalny”.

stać jedynie przy zgrabnych określeniach i czytelnych cytatach. Z tego powodu konieczna jest głębsza analiza papieskich wskazań odnośnie do synodalności. Teologiczne pogłębienie i pastoralne zastosowanie tych idei zaowocuje odnową Kościoła oraz skutecznością dawanego świadectwa.

Przedstawiając papieskie nauczanie o synodalności, trzeba najpierw ukazać właściwy mu kontekst teologiczny i pastoralny. Następnie zostanie udzielona odpowiedź na pytania o to, czym nie jest oraz czym jest synodalność. Wreszcie wskazane zostaną źródła Franciszkowej wizji synodalności oraz określone stojące przed nią wyzwania.

PERSPEKTYWA I KIERUNEK

W celu zrozumienia nauczania Franciszka o synodalności konieczne jest rozpoznanie właściwej perspektywy i kierunku ewangelizacji oraz odnowy Kościoła. Ważny jest również kontekst współczesnych wyzwań.

FRANCISZEK PAPIEŻEM SYNODALNYM

Franciszek jest papieżem synodów. W czasie dziesięciu lat pontyfikatu przeprowadził zgromadzenie zwyczajne Synodu Biskupów *Powołanie i misja rodziny w Kościele i świecie współczesnym* (4–25.10.2015) i *Młodość, wiara i rozeznawanie powołania* (3–28.10.2018), nadzwyczajne *Wyzwania duszpasterskie związane z rodziną w kontekście ewangelizacji* (5–19.10.2014) oraz specjalne *Ewangelizacja obszaru Amazonii* (6–27.10.2019). Trzeba jeszcze wspomnieć o niejakiu domknięciu zgromadzenia zwyczajnego *O nowej ewangelizacji* (7–28.10.2012), przeprowadzanym przez Benedykta XVI w 2012 roku przez adhortację apostolską *Evangelii gaudium* Franciszka, odwołującą się do zakończonego synodu⁷, choć z jednoznacznym rysem rozumienia ewangelizacji i Kościoła według papieża Bergolia.

⁷ „Wysłuchując się w Ducha, pomagającego nam rozpoznawać wspólnotowo znaki czasów, od 7 do 28 października 2012 r. miało miejsce XIII Zwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów na temat *Nowa ewangelizacja dla przekazu wiary chrześcijańskiej*. [...] Chętnie przyjąłem zaproszenie Ojców synodalnych do zredagowania tej adhortacji. Czyniąc to, przejmuję bogactwo prac Synodu. Poprosiłem także o radę wielu osób, a ponadto mam zamiar podzielić się troskami, jakich doświadczam w tym konkretnym momencie dzieła ewangelizacyjnego Kościoła. Istnieje bardzo wiele tematów związanych z ewangelizacją współczesnego świata, które można by tu rozwinąć. Zrezygnowałem jednak ze szczegółowego omówienia tych licznych kwestii, które powinny być przedmiotem badań i starannego pogłębienia. Nie uważam także, że należy oczekiwać od papieskiego nauczania definitywnego lub wyczerpującego słowa na temat wszystkich spraw dotyczących Kościoła i świata” (Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”* [dalej: EG], 14.16).

Franciszek nie tylko zwoływał synody, ale także przeformułował strukturę synodu. Zwołane na lata 2021–2024 zgromadzenie zwyczajne *Dla Kościoła synodalnego: komunია, uczestnictwo, misja* poprzedzone zostało etapem słuchania i konsultacji na różnych poziomach funkcjonowania Kościoła: wysłuchania synodalne na poziomie parafii czy różnych zgromadzeń bądź organizacji kościelnych, tworzenie syntezy diecezjalnej, a następnie syntezy z obszaru poszczególnych konferencji episkopatów oraz spotkania kontynentalne i tworzenie syntez kontynentalnych. Samo zaś zgromadzenie biskupów będzie miało dwie odsłony: pierwszą w dniach 4–29 października 2023 roku, drugą w październiku 2024 roku. Mówiąc o nowej propozycji przeprowadzania synodu, ważna jest uwaga Franciszka, że konsultacje i dyskusje w diecezjach i zgromadzeniach kontynentalnych nie były rozgrzewką, przygotowaniem do synodu, lecz (są) jego integralną i kluczową częścią. Ten proces konsultacji miał być bowiem żywym i dynamicznym doświadczeniem synodalności w praktyce, na każdym poziomie Kościoła, w klimacie modlitwy i nasłuchiwanie Boga. Dodatkowo Franciszek polecił, by zarezerwować 70 miejsc dla osób niebędących biskupami (prezbiterzy, konsekrowani, świeccy), obdarzonych prawem głosu⁸. To istotne przesunięcie w koncepcji procesu synodalnego. Można też widzieć w takim rozumieniu synodu nawiązania do znaczenia soboru powszechnego⁹.

EWANGELIZACJA WŁAŚCIWĄ PERSPEKTYWĄ

Kościół przełomu XX i XXI wieku doświadcza różnego rodzaju kryzysów i staje wobec rozmaitych wyzwań. Z jednej strony musi zmierzyć się z dramatem pedofilii i innych nadużyć seksualnych duchownych czy innych pracowników kościelnych¹⁰, z drugiej – z nadużyciami władzy ze strony biskupów czy duszpasterzy. To wszystko osłabia wiarygodność Kościoła. Jednocześnie postępująca laicyzacja krajów dotychczas mocno katolickich (w Europie czy obu

⁸ Zob. XVI Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi, *Elenco dei Partecipanti secondo il titolo di partecipazione*.

⁹ T. Nawracała, *Synodalność w Kościele i dla Kościoła: między rzeczywistością eklezjalną a narzędziem jej reformy*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 42 (2022), s. 86.

¹⁰ Trafnie ujmuje to preambuła do dokumentów niemieckiej drogi synodalnej. „Wir stellen uns der Kritik und der berechtigten Anklage der Betroffenen von sexualisierter Gewalt, Machtmissbrauch und deren Vertuschung in der Kirche. [...] Sexualisierte Gewalt ist schwerste persönliche Schuld; sie ist auch systemisch und strukturell Teil der katholischen Kirche. Die Leitungsverantwortlichen haben das Versagen jahrzehntelang nicht anerkannt und Fälle sexualisierter Gewalt vertuscht. Auch viele Gemeinde und Verbandsmitglieder haben das System gestützt und geschützt” (Der Synodale Weg der katholischen Kirche in Deutschland, *Präambeltext. Hören, lernen, neue Wege gehen*, 1.3).

Amerykach) postawiła Kościół wobec konieczności poszukiwania nowych form dawania świadectwa, ewangelizacji i funkcjonowania wspólnoty.

Punktem wyjścia jest rozpoznanie prawdy, że Kościół istnieje dla ewangelizacji. Franciszek odwołuje się do nauczania Pawła VI, który napisał o ewangelizacji:

Ponownie chcemy to z naciskiem stwierdzić, że nakaz głoszenia Ewangelii wszystkim ludziom jest pierwszorzędnym i naturalnym posłannictwem Kościoła; nakaz ten i posłannictwo zobowiązuje tym bardziej w dobie wielkich i poważnych przemian w dzisiejszym społeczeństwie. Obowiązek ewangelizacji należy uważać za łaskę i właściwe powołanie Kościoła; wyraża on najprawdziwszą jego właściwość. Kościół jest dla ewangelizacji, czyli po to, aby głosił i nauczał słowa Bożego [...]»¹¹.

Oczywiście nie chodzi o działania bez oczekiwania wymiernych skutków, ale o ewangelizację owocującą wejściem ludzi w drogę uczniostwa, co jest związane z nowym życiem¹². Proces ten nie może odbywać się w oderwaniu od tego, czym żyją współcześni ludzie, bo tylko wtedy Dobra Nowina może być przez nich usłyszana. Franciszek zwrócił na to uwagę podczas przedsynodalnego czuwania z rodzinami na placu św. Piotra w Rzymie 4 października 2014 roku¹³.

Źródłem tej ewangelizacji jest życie duchowe chrześcijan. Kościół aktywny, wychodzący do społeczeństwa z przesłaniem Dobrej Nowiny, ma swoje źródło w modlitwie i stanowi rzeczywistość tworzoną przez Ducha Świętego. To On wzbudza zapał misyjny. Świadectwo Dziejów Apostolskich ukazuje ten organiczny związek między celebracją, modlitwą a zwiastowaniem ewangelicznego orędzia. Franciszek stwierdza, że człowiek modlitwy odkrywa ogień Ducha Świętego, dający siłę do świadectwa i misji. Natomiast bez otwarcia na Ducha Świętego społeczność chrześcijan będzie jedynie organizacją humanitarną, partią kościelną, ale nie będzie Kościołem¹⁴.

¹¹ Paweł VI, *Adhortacja apostolska „Evangelii nuntiandi”*, 14.

¹² „Radość Ewangelii napędza serce i całe życie tych, którzy spotykają się z Jezusem. Ci, którzy pozwalają, żeby ich zbawił, zostają wyzwoleni od grzechu, od smutku, od wewnętrznej pustki, od izolacji” (EG 1).

¹³ „Aby badać to, czego Pan dzisiaj wymaga od swego Kościoła, musimy nadstawić ucha na to, co dzieje się w naszych czasach i rozpoznać «zapach» dzisiejszych ludzi, tak by przesiąknąć ich radościami i nadziejami, ich smutkami i niepokojami (por. *Gaudium et spes*, 1). Wtedy będziemy umieli przekazywać im w sposób wiarygodny dobrą nowinę o rodzinie” (Franciszek, *Homilia wygłoszona podczas czuwania modlitewnego w intencji Synodu Biskupów*, Rzym, 4.10.2014).

¹⁴ Franciszek, *Audiencja generalna*, 25.11.2020.

PRZYCIĄGANIE ZAMIAST PROZELITYZMU

Z ewangelizacją wiąże się wiarygodność Kościoła i czytelność jego świadectwa. Franciszek zwraca więc uwagę na to, że Kościół rośnie dzięki atrakcyjności, autentyczności świadectwa wszystkich ochrzczonych. Jest to możliwe, gdyż słucha słowa Bożego, które dotyka ludzkich serc. Wtedy też chrześcijanie będą wolni od uprzedzeń, przyzwyczajzeń, sztywności mentalnej czy duszpasterskiej oraz zdolni do wyjścia na wielorakie peryferie¹⁵.

Biorąc to pod uwagę, nie dziwi, że Franciszek przypomina przy różnych okazjach, iż Kościół nie rośnie przez prozelityzm, ale przez przyciąganie. Warto jednak odnotować, że powołuje się tu na słowa Benedykta XVI wypowiedziane podczas mszy świętej inauguracyjnej V Konferencji Ogólną Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów w Aparecida w dniu 13 maja 2007 roku:

Kościół nie czyni prozelityzmu. Raczej rozwija się przez *przyciąganie*: tak jak Chrystus *przyciąga wszystkich do siebie* mocą swojej miłości, której kulminacją jest ofiara Krzyża, tak Kościół wypełnia swoją misję w takim stopniu, w jakim, zjednoczony z Chrystusem, wykonuje całą swoją pracę w duchowej i konkretnej zgodności z miłością swojego Pana¹⁶.

Ów prozelityzm trzeba rozumieć zgodnie z notą Kongregacji Nauki Wiary z 2007 roku jako stosowanie niezdrowego przymusu wobec inaczej wierzących czy niewierzących¹⁷. Oznacza to także stosowanie wpływu emocjonalnego czy innych czynników wywierania presji.

¹⁵ DAs.

¹⁶ Benedykt XVI, *Omelia*, Aparecida, 13.05.2007 (przeł. własny).

¹⁷ „W ostatnim czasie nabrał on jednak negatywnej konotacji, jest bowiem rozumiany jako podyktowane motywami sprzecznymi z Ewangelią reklamowanie własnej religii przy użyciu środków, które nie respektują wolności i godności osoby” (Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna na temat pewnych aspektów ewangelizacji*, przypis 49). Warto też zwrócić uwagę na kwestie ekumeniczne: „Prozelityzm [...] stoi w sprzeczności z wszelkimi działaniami ekumenicznymi. [...] Jesteśmy przekonani, że praktyk takich należy unikać. [...] czynienie niesprawiedliwych i nieprzychylnych uwag o wierze i praktykach innych Kościołów, albo ich wyśmiewanie; [...] porównywanie dwóch wspólnot chrześcijańskich, podkreślając osiągnięcia i ideały jednej oraz słabości i praktyczne problemy drugiej; [...] stosowanie wszelkiego rodzaju fizycznej przemocy, przymusu moralnego i nacisku psychicznego [...]; [...] wykorzystanie politycznej, społecznej i ekonomicznej władzy jako środków zdobywania nowych członków dla własnego Kościoła [...]” (*Wyzwanie prozelityzmu a powołanie do wspólnego świadectwa. Dokument studyjny Wspólnej Grupy Roboczej (1995)*, nr 19, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 12 (1996) 2 (38), przeł. I. Czaczkowska, s. 143).

NATURA SYNODALNOŚCI

Mając na względzie ten kontekst, można określić główne filary Franciszkowej wizji synodalnej odnowy Kościoła. Warto postawić tu dwa pytania: Czym nie jest synodalność? Czym jest synodalność? Poprowadzi to do określenia kluczy do jej właściwego czytania.

CZYM NIE JEST SYNODALNOŚĆ

Po pierwsze, synodalność nie jest fakultatywna dla życia Kościoła ani nie stanowi czasowej koncepcji eklezjologicznej czy pastoralnej. Nie można więc przeżywać jej jako swoistej kościelnej mody. Nie może być też synonimem wszystkiego w Kościele przy jednoczesnym zamknięciu na wspólną drogę rozeznawania woli Bożej wobec wspólnoty ochrzczonych. Od innej strony, synodalność nie jest kolejną kategorią opisującą Kościół (nie jest tytułem) czy znamię Kościoła. Zdaniem Franciszka synodalność opisuje po prostu naturę funkcjonowania Kościoła¹⁸. Z tego powodu jest dla niego konstytutywna.

Po drugie, synodalność nie jest kościelnym parlamentaryzmem, forum wyrażania własnych opinii czy forsowania własnych idei. Kluczowe jest słuchanie siebie (duchownych między sobą, świeckich między sobą, duchownych i świeckich nawzajem) oraz słuchanie Ducha Świętego. Chodzi tu o rozmowę członków Kościoła między sobą i rozmowę z Duchem Świętym, co implikuje klimat modlitwy¹⁹.

CZYM JEST SYNODALNOŚĆ

Franciszek opisuje rzeczywistość synodalności. Nie jest to systematyczny wykład teologiczny, ale zapalenie świeć rozświetlających proces synodalny jako naturalny dla Kościoła, który nie powinien być wydarzeniem, ale trwającą rzeczywistością, formą.

Podstawową płaszczyzną funkcjonowania synodalności jest słuchanie. Franciszek zwraca uwagę na to, że nie chodzi jedynie o słyszenie, ale o postawę

¹⁸ Franciszek, *Discorso ai fedeli della diocesi di Roma* [dalej: DRom], Rzym, 18.09.2021.

¹⁹ „[...] un dinamismo di ascolto reciproco, condotto a tutti i livelli di Chiesa, coinvolgendo tutto il popolo di Dio. Il Cardinale vicario e i Vescovi ausiliari devono ascoltarsi, i preti devono ascoltarsi, i religiosi devono ascoltarsi, i laici devono ascoltarsi. E poi, inter-ascoltarsi tutti. Ascoltarsi; parlarsi e ascoltarsi. Non si tratta di raccogliere opinioni, no. Non è un'inchiesta, questa; ma si tratta di ascoltare lo Spirito Santo, come troviamo nel libro dell'*Apocalisse*: «Chi ha orecchi, ascolti ciò che lo Spirito dice alle Chiese» [...]» (tamże).

otwartości prowadzącą do nauczenia się czegoś od rozmówcy. Owo słuchanie realizuje się nie tylko w wymiarze horyzontalnym, ale domaga się tego wertykalnego – wspólnego i indywidualnego słuchania Ducha Świętego. Chodzi o to, by biskupi usłyszeli głos Boga także w głosie Ludu Bożego. Ostatecznie, zdaniem Franciszka, chodzi o słuchanie biskupa Rzymu, by jako *Pasterz i Doktor wszystkich chrześcijan* i *najwyższy świadek fides totius Ecclesiae* był gwarantem właściwego rozpoznania woli Bożej przez Kościół²⁰. Wobec tego trzeba widzieć Ducha Świętego jako protagonistę Kościoła i jego drogi synodalnej. Kluczowy jest więc duchowy aspekt: pierwszeństwo słowa Bożego, słuchanie głosu Boga przemawiającego pośród wiernych, modlitwa, rozpoznawanie istniejącej wokół nas rzeczywistości, życie zgodne z Ewangelią. To nie wyklucza trudności – papież ma świadomość, że taki proces synodalny nie jest łatwy i dlatego zachęca, by nie obawiać się w dialogu ujawniania się własnych słabości. To założenie nie idealizuje synodu, ale umiejscawia go w ludzkiej kondycji²¹. Podsumowując ten aspekt, warto przytoczyć sugestywne terminy użyte przez Franciszka: chodzi o bycie kontemplatykami Słowa i kontemplatykami ludzi²². To określa tożsamość uczniów Jezusa. Wobec tego Kościół wezwany jest do rozpoznawania tych dwóch głosów: Bożego i ludzkiego. To stanowi realizację struktury objawienia i życia chrześcijańskiego: powiązanie Boskiego i ludzkiego działania²³.

Drugim filarem synodalności jest *sensus fidei (fidelium)* ochrzczonych. Zgodnie z nauczaniem Kościoła chodzi o nadprzyrodzony zmysł wiary i udział wiernych w godności prorockiej funkcji Chrystusa. Sobór Watykański II, definiując *sensus fidei*, stwierdza:

Święty Lud Boży ma udział także w proroczej funkcji Chrystusa [...]. Ogół wiernych, mających namaszczenie od Świętego [...], nie może zbłądzić w wierze i tę szczególną swoją właściwość ujawnia przez nadprzyrodzony zmysł wiary całego ludu, gdy poczynając od biskupów aż po ostatniego z wiernych świeckich ujawnia on swą powszechną zgodność w sprawach wiary i obyczajów. Albowiem dzięki owemu zmysłowi wiary, wzbudzaniu i podtrzymywanemu przez Ducha prawdy, Lud Boży pod przewodem świętego urzędu nauczycielskiego [...] niezachwianie *trwa przy wierze raz podanej świętym* (por. Jud 3), wnika w nią głębiej z pomocą słusznego osądu i w sposób pełniejszy stosuje ją w życiu²⁴.

²⁰ DCom. Chodzi o uchwycenie obecności Boga. Zob. DRom.

²¹ DRom.

²² DCom.

²³ Wciąż trzeba mieć na względzie inkarnacyjny wymiar chrześcijaństwa, co przejawia się w ciągłym wiązaniu Boskiego i ludzkiego, duchowego i doczesnego. Zob. P. Sawa, *Duchowość inkarnacyjna i jej chrystologiczne podstawy*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 44 (2011) 1, s. 109–125.

²⁴ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele* [dalej: KK], 12.

Cały Lud Boży rozeznaje więc, w jaki sposób kształtować drogi Ewangelii we współczesnym kontekście i okolicznościach życia, sposobach ewangelizacji. Ostatecznie chodzi o rozpoznanie tego, co pochodzi od Boga. Jest to możliwe dzięki Duchowi Świętemu, który umożliwia zachowanie tożsamości chrześcijańskiej i broni przed błędem nawet w przypadku trudności w precyzyjnym wyrażeniu wiary²⁵. Nie można jednak pomylić tego z sondażem opinii. Dla funkcjonowania *sensus fidei* niezbędne jest uczestnictwo w życiu Kościoła, karmienie się „uczuciem Chrystusa”²⁶, co oznacza jednocześnie *sentire cum Ecclesia*. To przywraca autorytet *sensus fidelium* obok autorytetu Magisterium hierarchii i magisterium teologów oraz przeżywania prymatu Piotrowego i kolegialności biskupów w kontekście synodalności Ludu²⁷.

Po trzecie, synodalność pomaga lepiej przeżywać i zrozumieć strukturę Kościoła, dając odpowiednie ramy dla niezbędnej posługi hierarchicznej. Charakter konsultacyjny i doradczy sprawia, że biskup czy prezbiter realnie jest duszpasterzem, gdyż odłączony od wiernych byłby jedynie funkcjonariuszem. Wyzwaniem pozostaje więc przewyciężenie sztywnego podziału na przywódców i podwładnych oraz nauczających i nauczanych²⁸. Takie podejście umożliwia przeżywanie Kościoła jako Ludu Bożego. Nie zaburza jednocześnie funkcjonowania wymiaru hierarchicznego, a akcentuje charyzmatyczny. Wszystko jednak trzeba ująć w kategorii służby. Z tego powodu Franciszek, przemawiając podczas Jubileuszu Synodu Biskupów, zwrócił uwagę, że Kościół trzeba widzieć w obrazie odwróconej piramidy, gdzie papież i biskupi jako *ministri* są sługami oraz winni naśladować gest Jezusa myjącego nogi apostołom. Dlatego też jednym z tytułów papieskich jest *servus servi Dei*²⁹. Dialog i realnie przeżywana synodalność pomagają więc właściwie rozumieć władzę w Kościele oraz znaczenie urzędu związanego ze święceniami, zawsze realizowanymi w kontekście wspólnotowym.

Po czwarte, w synodalności ważny jest kontekst ekumeniczny. Można wręcz mówić o *ekumenicznym smaku synodalności*³⁰. Z jednej strony Kościół katolicki może uczyć się z doświadczeń innych chrześcijan, zwłaszcza tradycji wschodnich³¹. Właściwe przeżywanie synodalności przez rzymskich katolików stanowi

²⁵ EG 19.

²⁶ DRom.

²⁷ Zob. N. Becquart, *Introduzione*, w: Francesco, *Camminare insieme. Parole e riflessioni sulla sinodalità*, Città del Vaticano 2022, s. 14.

²⁸ DRom.

²⁹ DCom.

³⁰ Franciszek, *Przemówienie do uczestników Międzynarodowego Kongresu Towarzystwa dla Prawa Kościołów Wschodnich z okazji 50-lecia jego istnienia*, Rzym, 19.09.2019.

³¹ „[...] w dialogu z braćmi prawosławnymi my, katolicy, mamy możliwość nauczenia się czegoś więcej na temat znaczenia kolegialności biskupów oraz o ich doświadczeniu synodalności” (EG 246).

również pomoc w dialogu ekumenicznym z innymi Kościołami i wspólnotami chrześcijańskimi. Nie chodzi o kopię czy naśladowanie, ale o inspirowanie i wspólne odkrywanie woli Bożej. Świadomość własnej tożsamości umożliwia też dialog teologiczny między denominacjami oraz wspólne świadectwo. Ważna jest tu otwartość i koncentracja na tym, co łączy, pamiętając także o uwzględnianiu hierarchii prawd³².

Po piąte, mówiąc o synodalności, Franciszek wskazuje na podstawowe zagrożenia dla jej realizacji. Najpierw formalizm, który sprowadza słuchanie i dialog do powierzchowności. Dlatego potrzebna jest nie tylko forma, ale także odpowiednia treść. Papież stwierdził więc, że

[...] jeśli mówimy o Kościele synodalnym, nie możemy zadowalać się formą, ale potrzebujemy także treści, narzędzi i struktur, które sprzyjają dialogowi i interakcji wewnątrz ludu Bożego, zwłaszcza między kapłanami a świeckimi³³.

Niezdrowa jest więc elitarność duchownych czy ich oddzielenie od świeckich, czyli istnienie jakby dwóch odrębnych światów. Doświadczenie procesu synodalnego na poziomie Kościołów lokalnych pokazuje trafność Franciszkowej oceny³⁴. Ponadto zagrożeniem dla synodu jest intelektualizm, który w tym kontekście trzeba widzieć jako abstrakcyjne rozważania o problemach Kościoła i świata,

³² EG 246. O wzajemnej inspiracji zob. P. Sawa, *Synodalność w Kościele katolickim i innych wspólnotach chrześcijańskich. Możliwości i granice inspiracji dla odnowy Kościoła*, w: *Synodalność wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. M. Tutak, T. Wielebski, Warszawa 2023, s. 227–263. Rzeczywistość hierarchii prawd wyeksponował już synod antiocheński z wiosny 325 r. Zawarte to jest w liście przewodniczącego synodu, biskupa Hozjusza z Kordoby: „[...] wydało się więc najistotniejsze zbadać, po pierwsze, to, co ze wszystkich rzeczy jest w całości najmocniejsze i najbardziej niezwykle [...]” (*Electio Eustatii et redactio Symbolum*, w: *Acta synodalia ab anno 50 ad annum 381*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2006, s. (80) 85*). Por. W. Wołyniec, *Teologia synodalna*, t. I: 245–325, Katowice 2020, s. 29–34.

³³ Franciszek, *Przemówienie podczas otwarcia XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów* [dalej: OSB], Rzym, 9.10.2021.

³⁴ Przykładem mogą być wnioski zawarte w polskiej Syntezie Krajowej: „Trudności z podjęciem dialogu dotyczą relacji duchowieństwo – świeccy. Księża i świeccy żyją w dwóch różnych, odseparowanych światach – bańkach środowiskowych. Księża i biskupi często nie rozumieją, że aby ewangelizować, muszą skonfrontować się ze światem spoza przestrzeni własnej plebanii (kurii) i podjąć dialog ze świeckimi/parafianami, aby włączać tych, którzy pozostają na peryferiach Kościoła. Podziały w Kościele przebiegają także między samymi księżmi oraz wśród świeckich. [...] W wypowiedziach uczestników spotkań, zarówno osób duchownych, jak i świeckich, pojawił się obraz zdystansowanego biskupa – urzędnika, niezainteresowanego sprawami parafii, *oderwanego od rzeczywistości* oraz problemów, którymi żyją wierni i parafialne wspólnoty” (*Synod 2021–2023. Synteza krajowa*, opr. K. Kaźmierska, M. Jewdokimow, W. Sadłoń, L. Organek, Ruda Śląska 2022, s. 18, 27).

jak również stosowanie jałowych kwalifikacji ideologicznych czy partyjnych. W takiej sytuacji synod byłby oderwany od tego, co stanowi życie Ludu Bożego. Wreszcie bierność, która wynika z pokusy zaniechania jakiegokolwiek zmiany w Kościele, w sposobie funkcjonowania, skoro „zawsze się tak robiło”³⁵.

Po szóste, Franciszek wskazuje na konkretne klucze interpretacyjne synodalności: komunია, uczestnictwo, misja³⁶. Najpierw komunია (wspólnota), która wyraża naturę Kościoła³⁷. Właściwą perspektywą dla życia chrześcijańskiego jest troska o jedność. Franciszek zwraca uwagę na szerokie rozumienie owej komunii. Chodzi więc o spójność i pełnię wewnętrzną w łasce, w prawdzie, we współpracy, misji, zaangażowania wobec współczesnego świata. Z komunią wiąże się uczestnictwo, wyrastające z łaski chrztu, zgodnie z przesłaniem: „wszyscy zostaliśmy ochrzczeni w jednym Duchu, aby stanowić jedno ciało” (1 Kor 12,13). Jest to konkretnym wyrazem komunii, która nie może pozostawać czymś abstrakcyjnym. Zaangażowanie członków Kościoła w proces synodalny jest realną formą przeżywania Kościoła jako wspólnoty. Z tym wiąże się misja, która nadaje sens wszystkiemu. Synodalność pomaga ochrzczonej realizować powołanie misyjne przez obecność, czułość, więzi przyjaźni ze światem. Kościół winien również być kamerą kruchości i ubóstwa naszych czasów.

Po siódme, żeby synod przyniósł oczekiwane owoce, ważne jest stosowanie właściwej metodologii: spotkać, słuchać, rozeznąć³⁸. Najpierw konieczne jest spotkanie, które naśladuje Jezusa. Istotą jest uwaga skierowana na innych, czas i dyspozycyjność. Nie chodzi więc jedynie o organizowanie wydarzeń czy teoretyczne rozważaniu problemów, ale o stworzenie przestrzeni modlitwy (adoracji) oraz spotkania twarzą w twarz. Podczas spotkania kluczowe jest słuchanie, które dla owocności powinno odbywać się bez pośpiechu, bez osądzania. W związku z tym synodu nie można przeprowadzać szybko, nawet kiedy generuje to zmęczenie. Mimo tego wciąż warto podążać tą drogą, gdyż Duch Święty zawsze sugeruje nowe drogi i języki, co przynosi konkretne skutki. Wreszcie rozeznawanie. Słuchanie bowiem zmierza do rozpoznania woli Bożej i jest wspólną drogą. Franciszek zwraca więc uwagę na to, że słuchanie nie może być celem samym

³⁵ EG 22.

³⁶ OSB.

³⁷ Warto przypomnieć nauczanie Kongregacji Nauki Wiary o Kościele jako komunii. Winna ona mieć wymiar wertykalny (jedność z Bogiem) i horyzontalny (jedność z ludźmi), widzialny i niewidzialny. Jednocześnie prawdziwa komunია ma wymiar sakramentalny. Podstawą jest chrzest i celebrowanie Eucharystii. Wyraża to starożytne określenie „rzeczy święte” („komunია świętych”). Zob. Kongregacja Nauki Wiary, *Communio notio. List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია*, s. 3–6.

³⁸ Franciszek, *Homilia podczas mszy świętej na otwarcie Synodu na temat synodalności*, Rzym, 10.10.2021.

w sobie, by rzeczy pozostały niezmiennie. W rozeznawaniu chodzi o wydarzenie łaski, proces uzdrawiania, które czyni Duch Święty. Z tego powodu synod jest doświadczeniem duchowym i rzeczywistością ściśle kościelną.

ŹRÓDŁA FRANCISZKOWEJ WIZJI SYNODALNOŚCI

Analizując nauczanie Franciszka odnośnie do synodalności, trzeba wskazać źródła tej wizji. Podzielić je można na podstawę teologiczną, doświadczenie Kościoła oraz własne doświadczenia Jorgego Maria Bergoglia.

PODSTAWA TEOLOGICZNA³⁹

Najpierw trzeba wskazać otwarcie Boga na człowieka i Jego objawienie. Jak stwierdził Sobór Watykański II, Bóg „w nadmiarze swej miłości zwraca się do ludzi jak do przyjaciół [...] i obcuje z nimi [...], aby ich zaprosić do wspólnoty z sobą i przyjąć ich do niej”⁴⁰. Wiąże się z tym prawda o Trójcy Świętej. Wspólnotowość i dialogiczność mają swoje źródło i wzór w tajemnicy Trójjedynego Boga⁴¹.

Drugim teologicznym źródłem synodalności jest eklezjologia Ludu Bożego oraz eklezjologia komunii obecna na Soborze Watykańskim II, będąca sercem soborowego nauczania o Kościele. W to ujęcie wpisuje się nauczanie Franciszka. Chodzi o Lud będący w drodze, zwoływany przez zmartwychwstałego Pana, który stanowi całość żyjącą w wielopostaciowej harmonii⁴². Dlatego wszyscy członkowie tego ludu są podmiotem prawa i działania. Ten model podkreśla uczestnictwo i współodpowiedzialność, choć oczywiście zróżnicowany według darów, urzędów i charyzmatów. Bazą takiego ujęcia Kościoła i jego synodalności jest teologia chrztu, który stanowi fundament tożsamości i współodpowiedzialności misyjnej. Przez chrzest wszyscy są bowiem kapłanami, prorokami i królami. Wobec tego synodalność pozwala na nowo odkryć sens powołania chrześcijańskiego. Jego realizacja domaga się jednak dialogu między wszystkimi członkami, zwłaszcza między prezbiterami a świeckimi⁴³.

³⁹ Por. XVI Zgromadzenie Ogólne Zwyczajne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris na pierwszej sesję (październik 2023)*, s. 17–31.

⁴⁰ Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, 2.

⁴¹ Synodalność odzwierciedla życie trynitarne i umożliwia przeżywanie komunii. „Under the guidance of the Holy Spirit, the whole Church is synodal/conciliar, at all levels of ecclesial life: local, regional and universal. The quality of synodality or conciliarity reflects the mystery of the trinitarian life of God, and the structures of the Church express this quality so as to actualize the community’s life as a communion” (World Council of Churches, *Faith and Order Commission, The Church: Towards a Common Vision*, Geneva 2013, s. 53).

⁴² EG 17.22.

⁴³ DAs.

Kolejnym teologicznym źródłem synodalności jest działanie Ducha Świętego. Proces synodalny trzeba więc widzieć jako proces duchowy. Kościół synodalny to Kościół słuchający Ducha Świętego przez słuchanie słowa Bożego i słuchanie siebie nawzajem. Duch Święty bowiem działa we wszystkich ochrzczonych, niezależnie od wieku, powołania, kondycji i odpowiedzialności. Poddanie się Duchowi Świętemu wyraża się w drodze za słowem Bożym – dzięki słuchaniu tych słów stajemy się mniej bogatsi w nasze słowa, a bogatsi w Jego Słowa⁴⁴. Jak zauważa Franciszek, nie wystarczy jednak tylko czytać Pismo Święte, ale trzeba słuchać Jezusa. Chrześcijanie winni być antenami dostrojonymi do Słowa Bożego. Jest to możliwe dzięki Duchowi Świętemu, który ożywia słowo. Sam synod natomiast winien być uprzywilejowanym narzędziem słuchania Boga. Dlatego, choć jest to synod biskupów, nie może odbywać się w oderwaniu od wiernych. Ludowi Bożemu trzeba dać prawo głosu poprzez biskupów⁴⁵. Franciszek wyraźnie podkreśla, że prawdziwie katolicka synodalność nie realizuje się obok pasterzy. Jednocześnie biskupi zobowiązani są do jedności z papieżem – wspólna droga musi być realizowana *cum Petro* (z Piotrem) i *sub Petro* (pod Piotrem). To odróżnia synodalność prawosławną czy greckokatolicką, gdzie głos patriarchy (arcybiskupa większego) liczy się jako jeden głos, nie wspominając już o rozwiązaniach w innych denominacjach.

Synodalność wyrasta również z obdarowania ochrzczonych różnorodnością charyzmatów i związaną z tym zasadą współuczestnictwa. Wszyscy ochrzczeni są wezwani do aktywności, udziału i rozwoju misji Kościoła. Domaga się to harmonii ochrzczonych z prymatem Piotrowym i zjednoczenia w różnorodności. Różnorodność jest bowiem wielkim bogactwem dla Kościoła, jak mozaika⁴⁶. W drodze jedności konieczne są próby pokonywania konfliktów, mając wciąż na uwadze zasadę, że jedność ważniejsza jest niż konflikt⁴⁷. Owo jednoczenie się w różnorodności jest więc wyrazem katolickości, a strażnikiem tej harmonii w różnorodności jest biskup⁴⁸. Jednocześnie, jak zaznacza Franciszek, biskup w diece-

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ *Konstytucja apostolska „Episcopalis communio”* [dalej: EC], 5–8.

⁴⁶ Franciszek, *Homilia podczas mszy świętej w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła*, Rzym, 29.06.2013.

⁴⁷ EG 226–230.

⁴⁸ Zob. DAs. „Powszechność Kościoła oznacza, z jednej strony, podstawową jedność, a z drugiej strony *wielość i różnicowanie*, które nie przeszkadzają jedności, ale nadają jej charakter «komunii». [...] Promocja jedności, która nie przeszkadza różnorodności, jak również uznawanie i promocja różnicowania, które nie przeszkadza jedności, ale ją ubogaca, jest pierwszorzędnym zadaniem Biskupa Rzymu wobec całego Kościoła i – z zachowaniem kościelnego prawa powszechnego – każdego Biskupa w Kościele partykularnym powierzonym jego posłudze pasterskiej” (*Communio notio*, 15).

zji, a proboszcz w parafii nie może posługiwać sam. Potrzebne są rady duszpasterskie, czyli realizowany powinien być model synodalny, relacyjny, wspólnotowy Kościoła.

Wreszcie podstawą synodalności jest antropologia relacji, leżącej u podstaw koncepcji Kościoła relacyjnego. Wiąże się to z promowaną przez Franciszka kulturą spotkania,

która wykraczałaby poza dialektyki, stawiające jednego przeciw drugiemu. Jest to taki styl życia, który dąży do tworzenia owego wielościanu, który ma wiele aspektów, wiele stron, ale wszystkie tworzą jedność bogatą w różne odcienie, ponieważ *całość przewyższa część*⁴⁹.

To istota procesu synodalnego: relacyjne patrzenie na świat i na Kościół. Dlatego Franciszek dalej apeluje, że

[...] autentyczny dialog społeczny zakłada zdolność poszanowania punktu widzenia drugiej osoby poprzez zaakceptowanie możliwości posiadania przez nią pewnych przekonań lub uprawnionych interesów⁵⁰.

DOŚWIADCZENIE KOŚCIOŁA

Dla Franciszka istotne jest doświadczenie Kościoła. Najpierw w wymiarze powszechnym, czyli przebieg i przesłanie Soboru Watykańskiego II. Wtedy właśnie wyeksponowano eklezjologiczną kategorię Ludu Bożego i komunii, która uwzględnia różnorodne obdarowanie i sprzężenie wymiaru hierarchicznego z charyzmatycznym.

Ważnym aspektem w drodze do synodalności jest też idea kolegialności biskupów, co jednocześnie jest modelem funkcjonowania całego Kościoła – Kolegium Biskupów jest kontynuacją kolegium apostołskiego, ale nie można mówić o identyczności tych podmiotów⁵¹. Znajduje to wyraz w instytucji soboru powszechnego, Synodu Biskupów czy Konferencji Biskupów, jak również w synodach prowincjalnych. Liturgicznym znakiem kolegialności jest udział większej liczby biskupów podczas święceń nowego biskupa. Trzeba też pamiętać, że kolegialność jednak nie ogranicza roli Biskupa Rzymu – biskupi są wezwani do współdziałania między sobą, pozostając w jedności z papieżem, którego urząd jest źródłem

⁴⁹ Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”* [dalej: FT], 215; zob. EG 234–237.

⁵⁰ FT 203.

⁵¹ Stwierdziła to Papieska Komisja Biblijna podczas obrad soborowych. Zob. E. Sztafrowski, *Kolegialne działanie biskupów na tle Vaticanum II*, Warszawa 1975, s. 79.

i fundamentem jedności. Kolegium ma też władzę autorytarną jedynie pozostając w jedności z papieżem⁵². Posługa biskupów nie może też być podejmowana w oderwaniu od całości Kościoła. Świeccy mają bowiem udział w apostołstwie i wszyscy, niezależnie od stanu, wezwani są do bycia żywymi członkami Kościoła. Wszyscy bowiem mają odpowiednie obdarowanie⁵³. Strukturalnym wyrazem tego jest współdziałanie duchownych i świeckich w różnych obszarach życia Kościoła, np. radach, synodach, komisjach.

Oprócz soborowych treści dla Franciszka ważny jest sam proces soborowy⁵⁴. Z jednej strony chodzi o wspólną drogę w rozeznawaniu i dochodzeniu do konkluzji (dokumentów), a z drugiej sama recepcja Soboru, która była i jest długotrwałym procesem i znalazła wyraz w rozporządzeniach i nauczaniu Pawła VI czy Jana Pawła II. W zakresie eklezjologii istotne jest posoborowe wprowadzanie elementów synodalności w strukturę Kościoła: Synod Biskupów, diecezjalna i parafialne rady duszpasterskie i rady ds. ekonomicznych, synody diecezjalne z zaangażowaniem duchownych, świeckich czy konsekrowanych. Jednocześnie owa recepcja wciąż trwa i domaga się dalszych, nowych rozwiązań – nie chodzi jedynie o nowe odczytywanie tekstów, ale o podjęcie stylu działania, który przejawia się w poszukiwaniu odpowiedzi na kluczowe pytania ówczesnych i współczesnych czasów.

Dla Franciszka szczególne znaczenie ma doświadczenie Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Synodalność realizuje się tam przez kolejne konferencje regionalne: w Rio de Janeiro (1955), w Medellín (1968), w Puebla (1979), w Santo Domingo (1992) i w Aparecida (2007). Ta ostatnia, w której brał udział kardynał Bergoglio, była kluczowa dla jego wizji Kościoła. Oprócz treści, czyli idei uczeń – misjonarz, ważna była metodologia: brak dokumentu wyjściowego, przegłosowanie dwóch tysięcy zgłoszonych poprawek do tekstu końcowego, kontekst modlitwy trwającej w sanktuarium podczas obrad biskupów, liturgie sprawowane każdego dnia z udziałem Ludu Bożego⁵⁵. To doświadczenie znajduje odbicie w proponowanej przez Franciszka wizji synodalności oraz synodalnej duchowości.

⁵² KK 20–23.

⁵³ KK 11.33.

⁵⁴ Zob. J.W. O'Malley, *Co się zdarzyło podczas Soboru Watykańskiego II*, przeł. A. Wojtasik, Kraków 2011; G.F. Svidercoschi, *Sobór, który trwa. Kronika, bilans, perspektywy*, przeł. L. Rodziewicz, Kraków 2003. O burzliwej dynamice procesu prac nad *Konstytucją dogmatyczną o Kościele* zob. P. Sawa, *Lumen gentium – historia, idee, program odnowy Kościoła*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 48 (2015) 2, s. 284–290.

⁵⁵ G. Ryś, *Rozmawiając z Franciszkiem o Dokumentie z Aparecidy*, w: *Aparecida. V Ogólna Konferencja Episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy*, przeł. K. Zabawa, K. Łukoszczyk, Gubin 2014, s. 8–9.

OSOBISTE DOŚWIADCZENIE FRANCISZKA

Dla Franciszka istotne znaczenie ma doświadczenie związane z duchowością ignacjańską i życiem w Towarzystwie Jezusowym, gdzie najważniejsze ma być słuchanie, rozmawianie i rozeznanie, co stanowi kluczowe wyzwanie dla współczesnego Kościoła. „Dzisiaj szczególnie potrzebna stała się postawa rozeznawania”⁵⁶. Istotne staje się wypełnienie apostołskiego nakazu: „Wszystko badajcie, a co szlachetne – zachowujcie” (1 Tes 5,21) oraz „Badajcie, co jest miłe Panu” (Ef 5,10). Wiąże się to z rozpoznawaniem tego, co lepsze dla wypełnienia woli Bożej.

Rozeznawanie jest konieczne nie tylko w chwilach nadzwyczajnych lub gdy trzeba rozwiązać poważne problemy, czy też, gdy trzeba podjąć kluczową decyzję. Jest to narzędzie walki do lepszego dążenia za Panem. Jest nam potrzebne zawsze: abyśmy byli zdolni do rozpoznawania czasów Boga i Jego łaski [...]. Często dokonuje się to w małych rzeczach, w tym, co wydaje się nieistotne, ponieważ wielkoduszność przejawia się w sprawach prostych i codziennych⁵⁷.

Jezuickie rozeznawanie ma dwa wymiary. Pierwszy – osobisty. Człowiek usiłuje rozpoznać wolę Bożą w stosunku do swojego życia, działania itp. Warunkiem jest czystość intencji, miłość do Boga, życie dla celu, jakim jest chwała Boża, troska o zbawienie, usunięcie nieuporządkowanych uczuć, jedność z hierarchią kościelną, dojrzałość emocjonalno-duchowa⁵⁸. Proces ten domaga się odpowiedniej drogi: modlitwa, gromadzenie danych, osąd, potwierdzenie zewnętrzne, potwierdzenie wewnętrzne (pokój i radość), potwierdzenie ostateczne. Istotną pomocą jest dialog z kierownikiem duchowym⁵⁹. Ma to przełożenie na drugi wymiar – rozeznawanie wspólnotowe, którego podstawą jest prowadzenie życia duchowego oraz ukierunkowanie na cel wspólnoty. Ta droga zawiera istotne etapy: zbieranie informacji (wypowiedzenie się każdego członka na omawiany temat), modlitwa osobista, wypowiedzenie racji za i przeciw, znowu modlitwa osobista, ponowne

⁵⁶ Franciszek, *Adhortacja apostołska „Gaudete et exsultate”* [dalej: GE], 167. Cenny zbiór papieskich wypowiedzi o rozeznawaniu zob. Franciszek, *Rozeznawanie. Boży głos w sercu*, przeł. A. Dywan, Kraków 2023.

⁵⁷ GE 169. Więcej o ignacjańskiej szkole rozeznawania zob. J. Augustyn, *Rozeznawanie duchowe*, Kraków 1992.

⁵⁸ J. Królikowski, *Rozeznawanie woli Bożej według św. Ignacego Loyoli*, „Polonia Sacra” 24 (2020) 3 (61), s. 10–13.

⁵⁹ J.C. Futrell, *Modlitwa i decyzja. Jak odpowiedzieć na Słowo Boże tu i teraz*, przeł. J. Zakrzewski, Warszawa 2019, s. 47–59.

wypowiedzenie racji za i przeciw, modlitwa osobista, dzielenie się procesem rozeznawania, modlitwa, głosowanie⁶⁰.

Ważne są również jezuickie praktyki zakonne w kontekście wspólnotowego rozeznawania. Na poziomie struktury kluczowe są kongregacje generalne, które zwołuje się dla wyboru przełożonego generalnego (pełni swoją funkcję dożywotnio lub do czasu rezygnacji bądź odwołania) albo dla omówienia spraw istotnych dla życia bądź misji Towarzystwa⁶¹. Takie wydarzenie jest okazją do braterskiego spotkania, słuchania i rozeznawania, co wyznacza kierunki życia i misji członków Towarzystwa⁶². Analogiczne znaczenie, choć mniejszej wagi, mają kongregacje prokuratorów, zwoływane dla oceny ewentualnej konieczności zwołania Kongregacji Generalnej i oceny stanu Towarzystwa, stanowiąc pomoc dla przełożonego generalnego⁶³. Na poziomie prowincji ważne są kongregacje prowincjalne, wybierające swojego prokuratora oraz podejmujące tematykę dotyczącą życia i zadań prowincji⁶⁴.

Wreszcie istotną praktyką jest tzw. sprawa sumienia. Każdy jezuita bowiem jest zobowiązany do odbycia corocznej rozmowy z przełożonym o swoich pragnieniach, trudnościach, uwarunkowaniach, rozeznaniu. Ma to pomóc we właściwym rozpoznaniu woli Bożej i skuteczności apostołstwa⁶⁵.

WYZWANIA

Synodalność staje również wobec konkretnych wyzwań.

Pierwszym jest wspomniane już sprowadzanie synodu do kategorii parlamentu. Synod nie jest konwencją ani salonem, parlamentem czy senatem, w których

⁶⁰ Zob. tamże, s. 60–71; B. Steczek, *Rozeznawanie we wspólnocie*, <https://czestochowa-jezuici.pl/2015/04/24/rozeznawanie-we-wspolnocie> [dostęp: 15.09.2023]; M.R. Jurado, *Rozeznawanie duchowe. Teologia, historia, praktyka*, przeł. K. Homa, Kraków 2002, s. 182–191.

⁶¹ *Konstytucje Towarzystwa Jezusowego wraz z przypisami Kongregacji Generalnej XXXIV*, II-B, II-VII.

⁶² Przykładowo VI Kongregacja Generalna (21 lutego–29 marca 1608) ustawiła zasadę codziennej godzinnej modlitwy medytacyjnej oraz corocznych ośmiodniowych rekolekcji w milczeniu.

⁶³ „[...] łączność utrzymuje się listownie i przez osoby, które powinny przybywać z każdej Prowincji, [...], wybierane głosami Profesów i Rektorów danej Prowincji, żeby poinformować Przełożonego Generalnego o wielu sprawach. Dzięki takiej wymianie można w razie potrzeby poznać opinie tych, którzy zdaniem Przełożonego Generalnego mają lepsze rozeznanie w całym Towarzystwie. Tak więc korzystając z usług tych, których ma przy sobie jako doradców, będzie mógł o wielu sprawach zdecydować bez zwoływania Kongregacji całego Towarzystwa [...]” (*Konstytucje Towarzystwa Jezusowego...*, II-B, II.1B).

⁶⁴ Tamże, II-B, III. V.3.

⁶⁵ „[...] wydaje się rzeczą dobrą, żeby i Koadiutorzy uformowani, i Profesi znajdujący się gdziekolwiek pod posłuszeństwem jakiegoś Przełożonego Towarzystwa, raz do roku albo i częściej, jeśli Przełożony uzna za właściwe, wymienionym sposobem, sprawę sumienia zdawali, poczynaając od ostatniej, jaką złożyli” (tamże, II-A, IV, 40).

dochodzi do porozumienia lub zwycięstwa jakiejś grupy, gdyż w Kościele nie chodzi o mniejszość czy większość, ale o Ducha Świętego i Jego dzieło⁶⁶. Bez Niego Kościół może być co najwyżej wspólnym stowarzyszeniem humanitarnym, organizacją charytatywną, partią kościelną. Synod tymczasem ma być rozpoznany jako wspólna droga ochrzczonych. Tylko wtedy jest to możliwe, kiedy wszyscy uczestnicy procesu synodalnego przyodzieją się w odwagę apostołską, pokorę ewangeliczną i ufnością modlitwę⁶⁷. Bez Ducha Świętego wszystkie decyzje będą przysłańciami Ewangelii. Z tego powodu Franciszek ubolewa, że w czasie synodów zdarzają się „niewłaściwe duchy” i faworyzowanie stanowisk ideologicznych, co generuje konflikty, osłabia wolność myślenia, wiedzie do wypaczenia, redukcji i podziału auli synodalnej na stanowiska dialektyczne i antagonistyczne. To nie służy misji Kościoła⁶⁸.

Drugim wyzwaniem jest słuchanie i rozmawianie. Potrzebne jest uczenie się otwartości na siebie i głębokiego usłyszenia bliźniego, czego warunkiem jest otwarcie na przyjęcie tego, co niosą inni. Z tym wiąże się szczerza dyskusja, w której uczestnicy mówią odważnie to, co czują, myślą, co odczytują jako Boże wezwanie. Nie można więc obawiać się rozmowy, nawet kiedy są trudności, ale trzeba rozmawiać we właściwy sposób. Franciszek ujął to w zdaniu: mówić z namaszczeniem, słuchać z pokorą⁶⁹. Wyraża to również metoda prowadzenia dialogu podczas Synodu 2021–2024: osobiste przygotowanie duchowe, cisza i słuchanie Słowa Bożego, zabieranie głosu przez uczestników i uważne słuchanie, cisza i modlitwa, dzielenie się tym, co przemówiło, a co budzi opór, cisza i modlitwa, wspólne budowanie (zbieżności, rozbieżności, pytania, kierunki na przyszłość), modlitwa dziękczynna⁷⁰. Trzeba więc pamiętać, że

[...] rozeznawanie jest łaską od Boga, ale wymaga ludzkiego zaangażowania na prosty sposób: modlitwy, refleksji, zwracania uwagi na własne wewnętrzne dyspozycje, słuchania i rozmawiania ze sobą w sposób autentyczny, znaczący i przyjazny⁷¹.

⁶⁶ Franciszek, *Audiencia generalna*, 25.11.2020.

⁶⁷ Franciszek, *Introduzione durante la I Congregazione Generale della XIV Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi*, Rzym, 5.10.2015. Franciszek stwierdził m.in.: „Senza lasciarcici guidare dallo Spirito tutte le nostre decisioni saranno soltanto delle «decorazioni» che invece di esaltare il Vangelo lo ricoprono e lo nascondono”.

⁶⁸ A. Spadaro, *Il governo di Francesco. È ancora attiva la spinta propulsiva del pontificato?*, 5.09.2020, <https://www.laciviltacattolica.it/articolo/il-governo-di-francesco/> [dostęp: 4.09.2023].

⁶⁹ Franciszek, *Saluto ai padri sinodali durante la I Congregazione Generale della III Assemblea Straordinaria del Sinodo dei Vescovi*, Rzym, 6.10.2014.

⁷⁰ XVI Zgromadzenie Ogólne Zwyczajne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris...*, s. 32–42.

⁷¹ *Vademecum Synodu o synodalności...*, 2.2.

Wyzwaniem pozostają również wciąż podnoszone obawy o ewentualną zmianę doktryny⁷². Niemniej jednak trzeba rozmawiać o tym, co Duch Święty składa w serca wiernych, ale także wyrazić to, co jest ważne dla wiernych. Po pierwsze, ważne jest wysłuchanie tego, jak wierni przeżywają poszczególne kwestie, także prawdy wiary czy sprawy dyscyplinarno-strukturalne. Po drugie, w rozeznawaniu (i dialogowaniu) trzeba pamiętać o hierarchii prawd wiary, gdyż

[...] niektóre z nich są ważniejsze, ponieważ wyrażają bardziej bezpośrednio istotę Ewangelii. [...] Sobór Watykański II stwierdził, że „istnieje porządek czy *hierarchia* prawd nauki katolickiej, ponieważ różny jest ich związek z fundamentami wiary chrześcijańskiej”. Odnosi się to zarówno do dogmatów wiary, jak również do całości nauczania Kościoła, łącznie z nauczaniem moralnym⁷³.

Synodalność nie pomniejsza Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, ale pozwala mu właściwie rozpoznawać prawdę i kształtować Kościół. Poza tym to właśnie biskup Rzymu w wymiarze powszechnym⁷⁴, a biskup w przypadku synodów lokalnych określa sposób wcielania w życie postanowień synodalnych i strzeże depozytu wiary⁷⁵.

Czwartym wyzwaniem jest postawa zamknięcia i zastoju. Dotyczy to przekroczenia uprzedzeń, przyzwyczajzeń, sztywności mentalnej i duszpasterskiej, „zawsze tak było”⁷⁶. Oczywiście Franciszek nie chce zmian dla samych zmian, ale pragnie misyjnego przebudzenia i usprawnienia życia wspólnoty. Domaga się to

⁷² Tymczasem w synodalności chodzi o nieomylnie w wierze kroczenie razem. Por. T. Nawracała, *Synodalność w Kościele i dla Kościoła...*, s. 86–87.

⁷³ EG 36.

⁷⁴ „[...] faza realizacji, mająca na celu rozpoczęcie przyjmowania wniosków synodalnych we wszystkich Kościołach partykularnych, przyjętych przez Biskupa Rzymu, w sposób, jaki uzna za najdogodniejszy” (EC 5–8).

⁷⁵ Wiąże się to ze wzajemnym przenikaniem się Kościoła powszechnego i Kościołów lokalnych. „[...] w każdym Kościele partykularnym «jest prawdziwie obecny i działa Jeden, Święty, Katolicki i Apostolski Kościół Chrystusowy»” (*Communio notio...*, 9). Jednocześnie trzeba pamiętać, że „Kościół nie jest wynikiem ich komunii, ale w swoim istotnym misterium jest rzeczywistością *ontologicznie* i *czasowo* uprzednią w stosunku do każdego pojedynczego Kościoła partykularnego” (tamże). „A zatem, w perspektywie Kościoła rozumianego jako komunii, uniwersalna *komunii wiernych* i *komunii Kościołów* nie są konsekwencją jedna drugiej, ale obydwie stanowią tę samą rzeczywistość widzianą z odmiennej perspektywy” (tamże, 10).

⁷⁶ DAs. „Duszpasterstwo w kluczu misyjnym wymaga rezygnacji z wygodnego kryterium duszpasterskiego, że *zawsze się tak robiło*. Zachęcam wszystkich do śmiałości i kreatywności w tym zadaniu przemyślenia na nowo celów, stylu i metod ewangelizacyjnych swojej wspólnoty” (EG 33).

zdolności do „wyjścia ku” wszystkim z owocnym orędziem misyjnym. To Kościół w wyjściu (*La Chiesa in uscita*)⁷⁷.

Piątym wyzwaniem jest to, aby być synodem, a nie jedynie mieć synod⁷⁸. W Kościele chodzi bowiem o to, by być blisko ludzi. Skoro Kościół ma być blisko ludzi, potrzebuje realnego dzielenia się, żywego dialogu między pasterzami oraz między pasterzami a wiernymi, czyli istotne jest to, by iść razem ze wszystkimi wierzącymi w Jezusa, co przejawia się w słuchaniu doświadczeń, wrażliwości i otwartości na opinie braci, jak również we współodpowiedzialności. W ten sposób synodalność prowadzi do poszerzenia horyzontów.

Szóstym wyzwaniem jest uznanie, że rozwiązanie problemów Kościoła nie dokona się przez same reformy strukturalne, organizacyjne czy administracyjne, ale jedynie przez przywrócenie prymatu ewangelizacji⁷⁹, co wyrasta z autentycznego życia duchowego i co domaga się dialogu między wierzącymi. Wobec napięć związanych z niemiecką drogą synodalną Franciszek napisał:

[...] jedną z pierwszych i wielkich pokus na poziomie kościelnym jest przekonanie, że rozwiązania obecnych i przyszłych problemów będą pochodzić wyłącznie z czysto strukturalnych, organicznych lub biurokratycznych reform, ale ostatecznie nie dotkną one w ogóle żywotnych rdzeni, które wymagają uwagi. Jest to rodzaj nowego pelagianizmu, który prowadzi nas do pokładania zaufania w strukturach administracyjnych, w doskonałych organizacjach⁸⁰.

Siódmym wyzwaniem jest długoterminowość synodu. Trzeba go bowiem widzieć w całości życia Kościoła, który podąża naprzód. Podsumowując synod dotyczący Amazonii, Franciszek wyznał:

Lubię myśleć, że w pewnym sensie Synod jeszcze się nie skończył. Ten czas powitania całego procesu, który przeżyliśmy, wzywa nas do dalszego kroczenia razem i wprowadzania tego doświadczenia w życie⁸¹.

⁷⁷ EG 24. „Marzę o wyborze misyjnym, zdolnym przemienić wszystko, aby zwyczaje, style, rozkład zajęć, język i wszystkie struktury kościelne stały się odpowiednim kanałem bardziej do ewangelizowania dzisiejszego świata niż do zachowania stanu rzeczy. Reformę struktur, wymagającą odnowy duszpasterskiej, można zrozumieć jedynie w tym sensie: należy sprawić, by stały się one wszystkie bardziej misyjne, by duszpasterstwo zwyczajne we wszystkich swych formach rozszerzało swój zasięg i było bardziej otwarte, by doprowadziło zaangażowanych w nie ludzi do przyjęcia stałej postawy «wyjścia» i w ten sposób sprzyjało udzieleniu pozytywnej odpowiedzi ze strony tych wszystkich, którym Jezus ofiaruje swoją przyjaźń” (EG 27).

⁷⁸ Franciszek, *Discorso ai Presuli della Chiesa Greco-Cattolica Ucraina*, Rzym, 5.07.2019.

⁷⁹ *Schreiben von Papst Franziskus an das pilgernde Volk Gottes in Deutschland*, 7.

⁸⁰ Tamże, 5.

⁸¹ A. Spadaro, *Il governo di Francesco...*

Wobec tego synodalność to prostu codzienność Kościoła i normalny sposób jego funkcjonowania.

ZAKOŃCZENIE

Nauczanie Franciszka o synodalności można podsumować, formułując następujące wnioski.

1) Synodalność nie jest współczesnym rozwiązaniem, gdyż korzenie ma w Biblii i Tradycji Kościoła oraz w teologii i doświadczeniu różnych przestrzeni życia kościelnego. Stanowi to formę realizacji wspólnotowego wymiaru chrześcijaństwa oraz sprzężenia wymiaru hierarchicznego i charyzmatycznego.

2) Nowość wprowadzana przez Franciszka polega na szerszym zaproszeniu duchownych, konsekrowanych i świeckich do udziału w procesie rozeznawania tego, co Duch mówi do Kościoła. W tym procesie najważniejsze jest więc spotkanie i wspólne wsłuchiwanie się w głos Boga, jak również przeżywanie współodpowiedzialności za Kościół. W żaden sposób nie znosi to pasterskiej funkcji papieża i biskupów w podejmowaniu decyzji. Trzeba więc rozróżnić pomiędzy procesem rozpoznawania (*decision making*) a podjęciem decyzji (*decision taking*)⁸².

3) Synodalny model Kościoła ma służyć ewangelizacji. Nowe impulsy dla synodalności nie są zamachem na Tradycję, ale usprawnieniem życia wspólnoty. Franciszek przypomina więc, że:

istnieją struktury kościelne, które mogą doprowadzić do krępowania dynamizmu ewangelizacyjnego, zaś dobre struktury są użyteczne tylko wtedy, kiedy nieustannie kieruje się nimi, wspiera i osądza je życie. [...] Nie bójmy się dokonać ich rewizji⁸³.

4) Dla Franciszka ważne jest osobiste doświadczenie mentalności synodalnej. Kluczowy był jego udział w konferencji episkopatów Ameryki Łacińskiej w Aparecida w 2007 roku oraz życie opierające się na duchowości ignacjańskiej

⁸² „Ostatecznie odpowiedzialność za decyzje spoczywa na nim (*decision taking*), w przeciwieństwie do procesu dyskusji i poszukiwania (*decision making*). [...] Papież Franciszek daje więc do zrozumienia, że Kościół jest komunią wszystkich. Wszyscy są zaproszeni do wypowiedzenia się i do uczestnictwa, ale jednocześnie ten Kościół jest hierarchiczny, episkopalny, dlatego zasadnicze decyzje mają podejmować biskupi, a dokładnie biskup Rzymu” (S. Oster, *Realna obecność. Sakramentalność*, przeł. A.A. Napiórkowski, „Teologia w Polsce” 16 (2022) 2, s. 14).

⁸³ EG 26.43.

z kluczowym znaczeniem rozeznawania i na zasadach Towarzystwa Jezusowego z indywidualnym i wspólnotowym rozpoznawaniem woli Bożej.

5) Franciszek jest świadomy wyzwań, które stoją przed synodalnością: mentalność parlamentarna, niedostateczne spotkanie i słuchanie, obawy przed zmianą doktryny, zamknięcie na konieczne zmiany, niedostateczne przeżywanie komunii, iluzja skuteczności jedynie strukturalnych zmian, krótkotrwała perspektywa. Jednocześnie nie brakuje głosów sugerujących „rozmontowywanie” Kościoła przez promowany model synodalny. Wobec tego konieczna jest odpowiednia formacja duchownych i świeckich w zakresie teologii i praktyki synodu. Służyć temu może wydane we Włoszech vademecum papieskiego nauczania o synodalności⁸⁴. Potrzebna jest również duchowość synodalności⁸⁵.

6) Proces synodalny zakłada cierpliwość i długoterminowość. Franciszek zachęca zatem:

Bądźmy pielgrzymami zakochanymi w Ewangelii, otwartymi na niespodzianki Ducha Świętego. Nie przegapmy okazji do spotkania, wzajemnego słuchania i rozeznawania. Z radością, wiedząc, że gdy szukamy Pana, On pierwszy przychodzi do nas ze swoją miłością⁸⁶.

BIBLIOGRAFIA

Augustyn J., *Rozeznawanie duchowe*, Kraków 1992.

Becquart N., *Introduzione*, w: Francesco, *Camminare insieme. Parole e riflessioni sulla sinodalità*, Città del Vaticano 2022, s. 7–17.

Benedykt XVI, *Omelia*, Aparecida, 13.05.2007, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/it/homilies/2007/documents/hf_ben-xvi_hom_20070513_conference-brazil.html [dostęp: 5.09.2023].

Der Synodale Weg der katholischen Kirche in Deutschland, *Präambeltext. Hören, lernen, neue Wege gehen*, file:///C:/Users/DELL/Downloads/SW_Praeambeltext_HoerenlernenneueWeegehen_2023.pdf [dostęp: 15.09.2023].

⁸⁴ Franciszek, *Camminare insieme. Parole e riflessioni sulla sinodalità*, Città del Vaticano 2022.

⁸⁵ Zob. Sekretariat Generalny Synodu, Commission on Spirituality Sub-Group, *Towards a spirituality for synodality*.

⁸⁶ Franciszek, *Homilia podczas mszy świętej na otwarcie Synodu na temat synodalności*, Rzym, 10.10.2021. „Pierwsza faza odnowiła naszą świadomość, że stawanie się Kościołem coraz bardziej synodalnym objawia naszą tożsamość i powołanie: podążanie razem, czyli tworzenie synodu, jest drogą do prawdziwego stania się uczniami i przyjaciółmi tego Mistrza i Pana, który powiedział o sobie: *Ja jestem drogą* (J 14,6). Dziś jest to również głębokie pragnienie: doświadczyć tego jako daru, chcemy je kontynuować, świadomi, że ta droga wypełni się w dniu ostatecznym [...]” (XVI Zgromadzenie Ogólne Zwyczajne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris...*, 7).

- Electio Eustatii et redactio Symbolum*, w: *Acta synodalia ab anno 50 ad annum 381*, red. A. Baron, H. Pietras, Kraków 2006, s. (83–90) 83*–90*.
- Franciszek, *Discorso ai fedeli della diocesi di Roma*, Rzym, 18.09.2021, <https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2021/september/documents/20210918-fede-li-diocesiroma.html> [dostęp: 2.09.2023].
- Franciszek, *Discorso durante Commemorazione del 50° Anniversario dell'istituzione del Sinodo dei Vescovi*, Rzym, 17.10.2015, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151017_50-anniversario-sinodo.html [dostęp: 10.09.2023].
- Franciszek, *Adhortacja apostolska „Evangelii gaudium”*, Kraków 2013².
- Franciszek, *Adhortacja apostolska „Gaudete et exsultate”*, Kraków 2018.
- Franciszek, *Audjencja generalna*, Rzym, 25.11.2020, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/audiences/2020/documents/papa-francesco_20201125_udienza-generale.html [dostęp: 5.09.2023].
- Franciszek, *Camminare insieme. Parole e riflessioni sulla sinodalità*, Città del Vaticano 2022.
- Franciszek, *Discorso ai Presuli della Chiesa Greco-Cattolica Ucraina*, Rzym, 5.07.2019, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2019/july/documents/papa-francesco_20190705_sinodo-chiesaucraina.html [dostęp: 5.09.2023].
- Franciszek, *Discorso durante incontro con il clero, persone di vita consacrata e membri di consigli pastorali*, Asyż, 4.10.2013, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2013/october/documents/papa-francesco_20131004_clero-assisi.html [dostęp: 5.09.2023].
- Franciszek, *Encyklika „Fratelli tutti”*, Kraków 2020.
- Franciszek, *Homilia podczas mszy świętej na otwarcie Synodu na temat synodalności*, Rzym, 10.10.2021, <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2021/documents/20211010-omelia-sinodo-vescovi.html> [dostęp: 6.09.2023].
- Franciszek, *Homilia podczas mszy świętej w uroczystość Świętych Apostołów Piotra i Pawła*, Rzym, 29.06.2013, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/homilies/2013/documents/papa-francesco_20130629_omelia-pallio.html [dostęp: 1.09.2023].
- Franciszek, *Homilia wygłoszona podczas czuwania modlitewnego w intencji Synodu Biskupów*, Rzym, 4.10.2014, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2014/october/documents/papa-francesco_20141004_incontro-per-la-famiglia.html [dostęp: 5.09.2023].
- Franciszek, *Introduzione durante la I Congregazione Generale della XIV Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi*, Rzym, 5.10.2015, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151005_padri-sinodali.html [dostęp: 5.09.2023].

- Franciszek, *Konstytucja apostolska „Episcopalis communio”*, https://www.vatican.va/content/francesco/pl/apost_constitutions/documents/papa-francesco_costituzione-ap_20180915_episcopalis-communio.html [dostęp: 3.09.2023].
- Franciszek, *Przemówienie podczas Jubileuszu 50-lecia instytucji Synodu Biskupów*, Rzym, 17.10.2015, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2015/october/documents/papa-francesco_20151017_50-anniversario-sinodo.html [dostęp: 10.09.2023].
- Franciszek, *Przemówienie podczas otwarcia XVI Zwyczajnego Zgromadzenia Ogólnego Synodu Biskupów*, Rzym, 9.10.2021, <https://www.vatican.va/content/francesco/pl/speeches/2021/october/documents/20211009-apertura-camminosinodale.html> [dostęp: 5.09.2023].
- Franciszek, *Rozeznawanie. Boży głos w sercu*, przeł. A. Dywan, Kraków 2023.
- Franciszek, *Saluto ai padri sinodali durante la I Congregazione Generale della III Assemblea Generale Straordinaria del Sinodo dei Vescovi*, Rzym, 6.10.2014, https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2014/october/documents/papa-francesco_20141006_padri-sinodali.html [dostęp: 5.09.2023].
- Franciszek, *Schreiben von Papst Franziskus an das pilgernde Volk Gottes in Deutschland*, https://www.vatican.va/content/francesco/de/letters/2019/documents/papa-francesco_20190629_lettera-fedeligermania.html [dostęp: 16.09.2023].
- Futrell J.C., *Modlitwa i decyzja. Jak odpowiedzieć na Słowo Boże tu i teraz*, przeł. J. Zakrzewski, Warszawa 2019.
- Jan Chryzostom, *Expositiones in Psalmos*, <https://greekdownloads3.files.wordpress.com/2014/08/expositiones-in-psalmos1.pdf> [dostęp: 10.09.2023].
- Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Communione notio. List do biskupów Kościoła katolickiego o niektórych aspektach Kościoła pojętego jako komunია*, w: *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Nauki Wiary 1966–1994*, przeł. i opr. Z. Zimowski, J. Królikowski, Tarnów 1995, s. 390–401.
- Kongregacja Nauki Wiary, *Nota doktrynalna na temat pewnych aspektów ewangelizacji*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20071203_nota-evangelizzazione_pl.html [dostęp: 10.09.2023].
- Konstytucje Towarzystwa Jezusowego wraz z przypisami Kongregacji Generalnej XXXIV*, w: Św. Ignacy Loyola, *Pisma*, opr. W. Królikowski, Kraków 2022, s. 479–700.
- Królikowski J., *Rozeznawanie woli Bożej według św. Ignacego Loyoli*, „Polonia Sacra” 24 (2020) 3 (61), s. 5–24.
- Nawracała T., *Synodalność Kościoła w świetle nauczania papieża Franciszka: wyzwanie czy zagrożenie?*, w: *Teologia dogmatyczna. Kultura spotkania w ujęciu papieża Franciszka*, t. 15, red. P. Kiejkowski, Poznań 2000, s. 69–89.
- Nawracała T., *Synodalność w Kościele i dla Kościoła: między rzeczywistością eklezjalną a narzędziem jej reformy*, „Poznańskie Studia Teologiczne” 42 (2022), s. 79–96.

- O'Malley J.W., *Co się zdarzyło podczas Soboru Watykańskiego II*, przeł. A. Wojtasik, Kraków 2011.
- Oster S., *Realna obecność. Sakramentalność*, przeł. A.A. Napiórkowski, „Teologia w Polsce” 16 (2022) 2, s. 13–32.
- Paweł VI, *Adhortacja apostołska „Evangelii nuntiandi”*, Wrocław 2001.
- Ryś G., *Rozmawiając z Franciszkiem o Dokumencie z Aparecidy*, w: *Aparecida. V ogólna konferencja episkopatów Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument końcowy*, przeł. K. Zabawa, K. Łukoszczuk, Gubin 2014, s. 7–9.
- Sawa P., *Duchowość inkarnacyjna i jej chrystologiczne podstawy*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 44 (2011) 1, s. 109–125.
- Sawa P., „*Lumen gentium*” – historia, idee, program odnowy Kościoła, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 48 (2015) 2, s. 283–303.
- Sawa P., *Synodalność w Kościele katolickim i innych wspólnotach chrześcijańskich. Możliwości i granice inspiracji dla odnowy Kościoła*, w: *Synodalność wyzwaniem dla Kościoła w Polsce*, red. M. Tutak, T. Wielebski, Warszawa 2023, s. 227–263.
- Sekretariat Generalny Synodu, Commission on Spirituality Sub-Group, *Towards a spirituality for synodality*, <https://www.synod.va/en/highlights/towards-a-spirituality-for-synodality.html> [dostęp: 3.09.2023].
- Sobór Watykański II, „*Lumen gentium*”. *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, w: tenże, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2008, s. 144–263.
- Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Objawieniu Bożym*, w: tenże, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje. Tekst łacińsko-polski. Nowe tłumaczenie*, Poznań 2008, s. 540–565.
- Spadaro A., *Il governo di Francesco. È ancora attiva la spinta propulsiva del pontificato?*, 5.10.2020, <https://www.laciviltacattolica.it/articolo/il-governo-di-francesco/> [dostęp: 4.09.2023].
- Steczek B., *Rozeznawanie we wspólnocie*, <https://czestochowa-jezuici.pl/2015/04/24/rozeznawanie-we-wspolnocie> [dostęp: 15.09.2023].
- Svidercoschi G.F., *Sobór, który trwa. Kronika, bilans, perspektywy*, przeł. L. Rodziewicz, Kraków 2003.
- Synod 2021–2023. Synteza krajowa*, opr. K. Kaźmierska, M. Jewdokimow, W. Sadłoń, L. Organek, Ruda Śląska 2022.
- XVI Assemblea Generale Ordinaria del Sinodo dei Vescovi, *Elenco dei Partecipanti secondo il titolo di partecipazione*, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2023/07/07/0500/01109.html> [dostęp: 7.07.2023].
- XVI Zgromadzenie Ogólne Zwyczajne Synodu Biskupów, *Instrumentum laboris na pierwszą sesję (październik 2023)*, przekł. Biuro ds. Komunikacji Zagranicznej Konferencji Episkopatu Polski, https://episkopat.pl/wp-content/uploads/2023/06/POL_INSTRUMENTUM-LABORIS.pdf [dostęp: 3.09.2023].

- Sztafrowski E., *Kolegialne działanie biskupów na tle Vaticanum II*, Warszawa 1975.
- Tertulian, *O poście przeciw psychikom*, 13, 6, przeł. E. Stanula, w: Tertulian, *Wybór pism III*, Warszawa 2007, s. 175–196.
- Vademecum Synodu o synodalności*, przeł. Biuro ds. komunikacji zagranicznej Konferencji Episkopatu Polski, Warszawa 2021, <https://www.archidiecezja.wroc.pl/pliki/vademecum-synodu-o-synodalnosci.pdf> [dostęp: 3.09.2023].
- Vlachos H., Ἐκκλησία συστήματος καὶ συνόδου ἔστιν ὄνομα, https://imlaris.gr/wp-content/uploads/2020/06/ap3_naupaktou.pdf [dostęp: 5.10.2023].
- Wołyniec W., *Teologia synodalna*, t. I: 245–325, Katowice 2020.
- World Council of Churches, Faith and Order Commission, *The Church: Towards a Common Vision*, Geneva 2013.
- Wyzwanie prozelityzmu a powołanie do wspólnego świadectwa Dokument studyjny Wspólnej Grupy Roboczej (1995)*, „Studia i Dokumenty Ekumeniczne” 12 (1996) 2 (38), przeł. I. Czaczkowska, s. 137–148.
- Żurek A., *Synody wczesnochrześcijańskie*, w: *Synody diecezji tarnowskiej*, t. 7, red. A. Żurek, J. Soprych, Kraków 2017, s. 31–46.

SYNODALITY OF THE CHURCH AS SEEN BY POPE FRANCIS

Summary

Francis' pontificate is marked by his efforts to make Catholics more sensitive to the synodal structure of the Church. In particular, the convening of the Synod on Synodality is central to discovering what synodality is, how to learn it and how to incorporate it into the daily life of the communities. What is therefore needed is an in-depth analysis of Francis' teaching on synodality. The article presents the contexts of synodality, namely the evangelisation and the renewal of the Church. Then it discusses the proper pillars of Francis' synodality, which involves encounter, listening and discernment. It has nothing to do with parliamentarism or abandonment of truth or the hierarchical structure of the Church. The synodality brings the *sensus fidei* into life and is expressed in the *communion, participation, mission* triad.

For synodality to work, its sources must also be known. The theological ones include the Revelation and the dialogue between God and man, the ecclesiology of the People of God and the communion, the action of the Holy Spirit, the diversity of charisms, the idea of co-participation, and the anthropology of relations. Among ecclesiastical sources are synods, collegiality of bishops, and bodies (e.g. councils) facilitating participation of the baptised. Finally, the experience of individual and community discernment in the Jesuit tradition is also crucial.

The article also addresses the challenges facing the Church with respect to synodality. However, the challenges cannot stop the Church from following its path to attract people to the Gospel.

Keywords: synodality, Pope Francis, discernment, *sensus fidei*, communion